

POVEST O MATERINEM SRCU.

Bogumil Gorenjko.

I.

rišel je pismonoša, Selanov Matijec, v lepo Gorenjo vas in jo krenil proti Vogalovi hiši. V veži je vzel dolgo pipo iz ust in zaklical: „Vogalovka, pismo imaš iz Amerike!“

Ona, Vogalovka, je stopila iz hiše: „No, Matijec, kaj dobrega si prinesel?“

„Pismo na, iz Amerike je,“ je odvrnil Matijec, utaknil pipo med zobe in si možato pogladil redke rumene brke.

Ona pa je odprla omaro in vzela iz škatljice dva krajcarja in mu ju je dala: „Na Matijec, pa še kaj prinesi — denarja!“

„Bog plati,“ je odvrnil poštni sel. „Veš, jaz bi rajši nosil denar kot pisma. Če prinesem denar, zaslužim grošek, za pismo pa samo dva krajcarja. No, pa srečno!“

S pipo v ustih je odšel poštni sel čez vas, otroci pa so tekali za njim in so s strahom opazovali njegovo veliko torbo in klicali: „Stric Matijec, ali je kaj za nas?“

Vogalovka pa je vzela pismo, gledala je pisavo, in srce ji je trepetalo. In kako bi ne — saj je pisava moževa, ki ji ni pisal že tri leta. S tresočo roko je vzela Vogalovka škarje in odrezala rob pisma. S strahom in upom je vzela list iz ovitka. Kaj ji bo pač pisal mož iz daljne dežele po tolikem času?

„Draga žena!

Oprosti! V kratkem pridem domov. Že več mesecev nimam dela, sedaj pa mi je sin dal toliko denarja, da se bom lahko pripeljal domov. Njemu gre dobro in je priden. No, jaz nisem imel sreče! Težko mi je, Neža, pa ne morem drugače. Vleče me domov, kakor bi me klicale njive in travniki in bela hiša sredi vasi. Vleče me, da bi še enkrat videl domovino. Oprosti, da ti nisem pisal že toliko let!

Pozdravlja te

tvoj mož

Andrej.“

Prebrala je Vogalovka pismo, sesedla se na stol in bridko zaihtela. Spomnila se je, kako sta odšla pred petimi leti v Ameriko oče in sin, kako sta ji obljubovala, da bosta pošiljala domov, da ne bosta pozabila na rojstni dom in da se bosta vrnila čez kaka tri leta, ko bosta kaj zaslužila. In res, od začetka sta res pošiljala, prihajala so pisma, dolga pisma polna nad. Oba sta delala skupaj v rudniku. A po dveh letih je odšel oče od sina v drugo mesto, misleč, da najde tam boljše delo, a ni imel sreče. Odtam je pisal še enkrat, da je v obupnem stanju, brez denarja, brez dela in potem ni pisal več. Sin pa je bil priden, dasi tudi on ni več tako pogosto pošiljal; a vendar je pisal večkrat vsaj za praznike, za god, za rojstni dan, in v pismu sta bila

vedno dva dolarja. Spomnila se je Vogalovka vseh teh pisem, kakor bi jih bila prebrala pravkar, in je jokala... Spomnila se je vseh nad, ki jih je gojila: češ, prišla bosta, lepo bodeata oblečena in denarja bosta prinesla; popravili bomo hišo, postavili nov skedenj, in lepo življenje se bo začelo Vogalovim! Tako je dostikrat sanjala na večer, ko ni mogla spati. A sedaj so jo prevarale te nade, in mož ji piše: Sin mi je dal toliko denarja, da se bom pripeljal domov. In piše ji: Zdi se mi, da me kličejo njive in travniki, da me kliče bela hiša sredi vasi. A ta hiša sredi vasi ni več bela; pomazan in okrušen je zid, okna so slaba in šklepečejo, če zapiše veter, streha preteka. In te njive niso več polne tistih nad, kakor so bile nekdaj. Prerašča jih osat in plevel! In kako bi ne? Ona sama ne more vsemu kaj! Denarja nima, da bi najemala; hči Angelica pa je stara komaj dvanajst let. Tudi se je že tako morala nekaj zadolžiti; imela je nesrečo v hlevu, prejšnje leto je potolkla toča na polju. Spomnila se je Vogalovka — in to jo je najbolj bolelo — sina Naceta, ki jo jezi in ne uboga, ki se ga vse boji in kaže nanj kot na najhudobnejšega otroka v vasi.

Vse te misli so rojile ženi po glavi, stiskale so ji prsi in ji vabile vroče solze iz oči. Pala je pred Tolažnico žalostnih in goreče molila za sina Jožeta, ki je v daljni Ameriki, za hudobnega Naceta, za moža, molila je vroče in ihtela — — —

„Mati, sem že s polja,“ je vstopila Angelica v sobo. Mati se je sklonila in vzdihnila.

„Kaj pa je, mati, da jokate?“ se je začudila hči.

„Oče pride, pismo sem dobila; beri, na mizi je!“ je rekla bolestno mati.

Angelica prebere pismo, sede poleg matere in vpraša: „Zakaj pa jokate? Kaj ni prav, če pridejo oče? Tako rada bi jih že videla. Takrat sem bila stara komaj šest let, ko so odšli.“

„Poglej, mislila sem, da bo kaj prinesel, če bo prišel. A mu je moral Jože posoditi, da je imel za vožnjo. Kaj bomo počeli; saj vidiš, kako nam gre! Prišel bo in bo videl vse narobe in bo iz jeze začel piti; tega se bojim. Daj moli, Angelica, moli za očeta, moli za Naceta, da bi ne bil tako hudoben!“ je spet zajokala mati.

„Saj veliko molim, mati; vsak večer in vsako jutro in pri vsaki maši,“ je odgovorila Angelica.

„No pojdi, natlači koš listja in nastelji kravam, menda bo kmalu prignal Nace s paše; jaz grem pripravljat večerjo,“ je velela mati, in obe sta šli iz hiše, vsaka po svojem opravilu.

Zunaj pa se je poslavljal solnce. Ravno čezenj je sezal svetel oblak. Morda je videlo solnce vso žalost Vogalovke, pa se je pregrnilo z oblakom; morda pa je beli oblaček ustavljal solnčece, naj vsaj še malo ostane na nebu. Zadnji žarki so padali na lepo Gorenjo vas in obsevali bele hiše. Dekleta so prihajale po vodo k zeleno-pobarvanemu vodnjaku sredi vasi, smejale se zvonko in nagajale druga drugi, katera bo prej nastregla vode v pisani škaf. Možje pa so sedeli pod okni, kadili iz dolgih pip in modrovali o vremenu, o slabi cesti, ki pelje v gozd, in se prerekali, kdo mora popraviti

most čez Bistrico, ali mlinar, ki največ čez vozi, ali oni. Oglasili so se zvonci krav; pastirji so prišli s paše. Krave so se rinile okrog vodnjaka, tam sta se dve bodli, pastirji so vpili, Majerčkovemu Janezku je ušla čuha na vrt. Tudi Vogalov Nace je prignal svoje tri krave. „Prostor za naše krave!“ je zavpil ošabno in ošvignil Nosanovega Tončka, ki mu je ugovarjal, da je zajokal. A polagoma je utihnil prepir in hrup pastirjev; krave so počasi stopale čez vas, vse lepo napasene, najmanj pa Nacetove.

Nace je pripel krave na verige in šel v hišo. Na mizi se je že kadila slastna večerja, pod mizo pa je predla mačka. Sedli so okrog mize, a materi se ni ljubilo jesti.

„Nace, oče bodo prišli,“ reče Angelica.

„Kdaj?“ se začudi Nace.

„Pisali so. Danes je prišlo pismo,“ pripoveduje Angelica.

„Jaz bi jih rad videl. Saj jih tako menda ne bi poznal. Pet let sem bil star — še menda ne — ko so odšli.“

„Nace,“ je rekla mati, „poboljšaj se, Nace! Ko pride oče domov in bo videl, kakšen si, kaj bo rekel? Daj, poboljšaj se! Poglej Jernejevega Poldeta, kako je priden in pohleven. Jesen bo šel v Ljubljano v šolo. Tudi ti bi šel lahko, ko bi ne bil tak!“

„Bog, da bom že te šole enkrat prost!“ je odvrnil Nace; nevoljno je položil žlico na mizo in podprl brado v dlan. Kadar ga je mati karala, je sicer spoznal, da ne dela prav, a vendar ga je togotila vsaka očitajoča beseda.

Po večerji so odmolili rožni venec in se odpravili spat.

Mati ni mogla spati. V polsnu se je premetavala na postelji, in tožne misli so se ji prerivale po glavi.

Angelica in Nace pa sta kmalu zaspala in sanjala sta, kako bo lepo, ko pridejo oče. Lepo bodo oblečeni in denarja bodo prinesli, in novo življenje se bo začelo pri Vogalovih. Popravili bodo hišo in lepa bo, kot gostilničarjeva bo, in nov skedenj, krit z opeko, bo stal na vrtu. In ob nedeljah bodo oče pripovedovali zgodbe iz daljne tujine...

In tako so hodile sanje žalosti in sanje radosti roko v roki po izbi...

II.

Pri Vogalovih so pričakovali očeta. In res: čez dober teden dni je prišel mož z velikim kovčkom, oblečen po amerikansko. Imel je brado. Na obrazu se mu je bralo, da ni živel dobro; bralo se mu je, da je pustil vse svoje moške moči v tujini. Bil je to gospodar, Vogal.

Ustrašil se je, ko je zagledal hišo, ki je bila pred dobrimi petimi leti tako lepa, bela, a sedaj okrušena in umazana. Nekako boječe je stopal proti svojemu domu. Stegnila bodeta Angelica in Nace roke, a on jim je prinesel tako malo.

Vogalovka je pogledala skozi okno; zagledala je moža in mu hitela nasproti: „O Andrej, o, Bog te sprimi!“

Podala sta si roki; tudi Angelica in Nace sta prišla in boječe podala očetu roki.

In šli so v hišo in se pogovarjali dolgo v noč. In kdo bi se čudil, saj se niso videli pet let.

Prišli so sosedje in izpraševali, kako je v deželi bogatinov.

„He, Amerika je dežela največjih bogatašev, a tudi največjih revežev! Če bi imel otrok kot rešeto luknjic, v Ameriko ne bi pustil nobenega več. V domovini je Amerika, če si priden! Tu delaj, tu orji zemljo, ki se ti ponuja, ki te kliče! — A tam? Sedaj se podsuje rudnik, sedaj odtrga temu roko, sedaj nogo. Vedno v smrtni nevarnosti, seveda če imaš delo; a če ga nimaš, je še desetkrat slabše!“ Tako in podobno je govoril Vogal o Ameriki.

„Ni imel sreče, ta Vogal! Nič kaj se ne pohvali. E, tam je vse odvisno od sreče,“ so govorili sosedje o novem „Amerikancu“, in marsikateri oče je sklenil, da ne bo dovolil sinu v Ameriko, da bi tam pustil in potratil svoje najboljše moči v globokem rudniku pod zemljo, ko ga lahko redi rodna zemlja.

Vogal se ni mogel privaditi doma. Vsak dan je spoznaval bolj, kako nazaduje gospodarstvo, in to ga je skelelo. Spoznal je, koliko dela bi bilo treba, koliko potnih srag bi ga veljalo, če bi hotel vse spraviti v pravi tir. Spoznal je vse to in se je ustrašil; bil je premalo odločen in trden in odlašal je od dne do dne in se ni pripravil k delu. Dom pa je hiral tudi od dne do dne, vidno je pešal. Hiša pomazana, tu in tam ubita šipa, ondi je manjkalo opeke, žleb je bil otrgan. Na dvorišču je bil nered; razmetano je bilo različno orodje, grablje, vile. Na vrtu je stal skedenj, škopa je bila razkopana od burje. A druge hiše — kako so bile vse lepe, vse bele, dvorišča pometena, skednji kriti z opeko.

In če je šel popotnik čez vas, se je razveselil v svojem srcu, češ: „srečni ljudje živijo v tem selu;“ a ko je prišel do srede vasi in je videl borno Vogalovo hišo, se je užalostil. „Kaj, da je ta hiša tako siromašna? Kako, da je zašla ta borna koča med te lepe bele domove? — No, tako zaide včasih sirota med bogate otroke!“ si je morda mislil popotnik in šel dalje.

Tako je bilo pri Vogalovih. Vogal je preudarjal, kako bi si opomogel, a ni mogel najti izhoda iz te zagate. In počasi, polagoma se je začel vdajati nesrečni pijači; in počasi, polagoma se je začela izpolnjevati mračna slutnja Vogalovke; počasi, polagoma je prihajala še večja nesreča k hiši.

Večkrat je prišel Vogal pozno domov — vsi so že spali: Angelica, Nace, — Vogalovka pa je klečala pred Tolažnico žalostnih in molila. In prišel je in bil je vinjen.

„Andrej, ali se ti ne smilita otroka, ali se ti ne smilim jaz, da piješ, da zapravljaš, ko gremo že tako dovolj nazaj? Rajši delaj, in spet bo prišlo blagostanje v hišo. Pusti pijačo, ki ti škodi tudi na zdravju!“ tako ga je prosila večkrat.

„Je že prekasno,“ je odgovarjal on mračno.

„Ni še, Andrej; pišiva sinu v Ameriko, naj nama pošlje nekaj denarja, da malo popraviš hišo in skedenj. Če se kje zadolžiš, boš moral plačevati

obresti; kje boš jemal? Podstenar me je že tako terjal za obresti od tistih tri sto. Jože pa, vem, da bo poslal. Piši mu, da smo v veliki potrebi, in bo poslal!“ ga je zopet zavrnila ona.

„Res, Jožetu bom pisal; precej jutri mu bom pisal, in poslal nam bo denarja. Popravili bomo hišo in skedenj, potem bomo pa že kako. Z delom in pridnostjo se vse stori,“ tako je sklenil Vogal.

Prišel je drugi dan, in on je pozabil na obljube, ki jih je storil prejšnji večer ženi, in spet je prišel pozno, in spet ga je žena prosila, in spet je obljubljal. In tako je bilo tretji, in četrti in skoraj vsak dan in teden.

In postarala se je Vogalovka v teh žalostnih dnevih za deset let. Nove gube so se ji zarezale v čelo in lice, oči so gledale motneje in otožneje, med črne lase so se tupatam že primešavali sivi.

A ni bila sama ta nadloga.

Še huje ji je kljuvala v srcu skrb, kaj bo z Nacetom. Kadar ni mogla ponoči spati, je premišljevala in molila k usmiljeni Devici, da bi se ji poboljšal sin; kadar je bila podnevi sama, je mislila in preudarjala, kaj bi ga omečilo, da bi se vrnil in jo prosil: „Mati, grešil sem, a ne bom nikdar več! Odpustite mi, mati!“ In ona bi mu odpustila tako rada, objela bi ga in poljubila.

Vse te skrbi so ji začrtavale gube na čelo, so ji vabile solze v oči in ji srebrile lase . . .

Saj, kje je gospodinja, ki bi je ne bolelo, če nazaduje gospodarstvo; kje je mati, ki bi je ne peklo in ne grizlo, če je otrok hudoben?! Ni je take matere.

In Nace je bil res malopriden deček. Če ga je zagledal pes, je stisnil rep med noge in je zbežal. Vedel je, da bi zagнал Nace kamen vanj, če bi se mu brž ne ognil. Kokoši so plaho zakokodakale in vse razbežale; maček je šinil na drevo, če je prišel Nace mimo. Poznali so, kakšen je Vogalov Nace.

Če je bilo kje v hosti raztrgano drobno gnezdo, upanje starih; če so ležali nežni mladiči pobiti na tleh, je bila gotovo zraven Nacetova hudobna roka.

Če je bilo popaseno zelje, vselej ga je popasel Nace; če je bil kje razdrt plot, podrt vrtil: kdo ga je razdril, kdo jo je podrl? Vogalov nesrečni Nace! Če so bila otresena jabolka, obrane hruške, vselej jih je otrešel in obral Nace.

Če je prišel čez vas berač Golob s peterimi culami na hrbtu, kdo je šel prvi za njim? Vogalov Nace je bil, ki je tekel za njim in vpil: „No, Golob, ali greš spet v Jeruzalem? Kaj pa imaš v svojih culah? Ali grehe ali svojo pamet? No pa pameti tako nič nimaš!“

Seveda je bolelo berača tako zaničevanje, čeprav je bil res malo bedast — tako so vsaj govorili ljudje.

Če je prišel Šmarken Rok, ki je hodil v največji zimi golorok in navadno tudi bos, vselej mu je nagajal Nace:

„Šmarken Rok
je ukradel strok!“

Če je gnal Venclev Jože kravo ali tele čez vas, vselej mu je nagajal Nace s svojim: bzzzz . . ., in krava, misleč, da brenči obad, je ušla. Jože pa je bil zmerjan od gospodarja mesarja Križmana, zakaj ga ni toliko časa. — Tako bi se dalo naštetih še mnogo, mnogo.

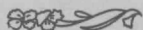
Kjer se je naredilo kaj napačnega, vselej so obdolžili Vogalovega Naceta in izmed sto slučajev so devetindevetdesetkrat ugenili.

Poznale so ga živali, umikali so se pred njim tovariši, vsak berač, ki je prišel čez vas, si ga je bridko zapomnil. Vse se ga je balo.

Bolelo je to mater in jo staralo, bolelo je to tudi očeta; večkrat je opominjal sina, ga pretepel; a vse ni pomagalo nič. Nace je dobil le neki potuhnjen strah pred očetom, a bil je še zlobnejši. In oče je šel pit, da bi v vinu potopil skrbi, da bi se napil pozabljivosti. In ko je prišel pozno v noč domov, je vpil in zmerjal ženo, kot bi bila ona vsega kriva!

Tako je šlo pri Vogalovih vedno bolj nazaj, vidno je hiralo gospodarstvo. Po hiši so hodile skrbi, na pragu je sedela žalost in se ni hotela izgubiti od te hiše. In tako so hirale moči pri Vogalovih, hiralo je življenje polagoma, vedno hitreje. Kakor sirota med otroki bogatašev je stala Vogalova hiša med lepimi belimi domovi sosedov . . .

(Konec prih.)

SREČA NA PLANINI.

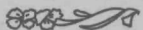
Na planinah solnce
jasno se smeji;
zbor veselih pevcev
glasno žvrgoli.

V radosti mladostni
plava tam srce,
tam skrbi oblaki
s čela odbeže.

Na planinah solnčnih
sreča je doma —
kje kdo glasno peva,
če ne vrh gora?

Zadovoljnost tiha
biva vedno tam;
česar ni v palači,
ima gorski hram.

Mokriški.

S PAŠE.

Mrak se vlega na poljane,
z gore gine solnčni žar,
nočnega želi pokoja,
sanj sladkostnih vsaka stvar.

A med potjo si zapojmo,
da se čulo bode v vas,
kjer že dobre gospodinje
čakajo z večerjo nas.

Križ čez ogenj naredimo
in poženimo domov.
Sita naša je živina,
sili pod domači krov.

Gladko stopa v dol živina,
glasno vriska v mrak pastir,
dokler vaški ne objame
ga večera tihi mir.

Mokriški.

